

Informatie voor rondleiding zonder gids

Dit museum wil de manier van leven en werken van de Wieringers in het begin van de vorige eeuw laten zien. De Wieringer leefde vroeger voornamelijk van de veeteelt en de visserij, een beetje landbouw en vogelarij en van de handel in zeegras.

Museumboerderij

De grondlegger van het museum is Jan Lont, * 9 december 1907 – † 29 oktober 1997, hij heeft bijna zijn hele leven op deze boerderij gewoond. Hij was doopsgezind en woonde er aanvankelijk met zijn ouders en broer Jaap; hij is altijd vrijgezel gebleven. Na zijn pensionering verzamelde hij oude voorwerpen die op de boerderij werden gebruikt. Vanaf 1995 woonde hij na een herseninfarct in het bejaardentehuis.

Deze boerderij is een originele, uit 1854 daterende, typische Wieringer boerderij. Dit type, genaamd schuurschotboerderij, vindt men nergens anders in ons land en is nu een rijksmonument. De veestapel was beperkt tot zes koeien. De schapen stonden in de lammertijd in de potstal en de kippen liepen op het erf. Een grotere veestapel kon het bijbehorende land niet voeden. Ook was er soms nog een varken in het hok of een paard buiten of in de stal. Dit was allemaal nauwelijks voldoende om het hoofd boven water te houden en daarom werden door de meeste boeren zowel de visserij, de vogeljacht als de wiervisserij/-maaierij beoefend.

De boerderij is gerestaureerd in 2003. Het achterhuis is de kant aan de weg, de boerderijen werden niet met de voorkant naar de weg gebouwd, maar zodanig dat de groep van de stal kon afwateren over het glooiende landschap. Het achterhuis heeft een rieten dak, het voorhuis een pannendak. Rechts van de ingang tot de boerderij is een tuintje waarin de boerin vroeger bloemen kweekte.

Stal en foerhuus

In de stal krijg je een indruk van het dagelijks leven van de boerenfamilie. Die leefde het hele jaar in één en dezelfde ruimte, in de winter verbleef men in de buurt van de bovenheerd, de koeien en het paard stonden dan in de stal, dat gaf nog een beetje extra warmte. In de zomer als het vee buiten stond, woonde men in de zomerstal. Hier ziet u beide opstellingen.

De stallen zijn nu expositieruimte. Het gedeelte links is zomerstal, zoals deze door de boerin in het voorjaar werd ingericht. Zij toonde haar mooiste spullen, vooral de blauwe borden, want hoe meer blauw op de stal des te meer geld in de kast. De tweede stal is voor de melkveehouderij en de derde voor de eendenbroedmachine. De vierde stal is de paardenstal, hier ziet u attributen die voor het paard werden gebruikt.

De gerestaureerde **welput** laat zien hoe men vroeger met losse stenen een diepe put maakte om gebruik te kunnen maken van het zoete grondwater. Dat werd gebruikt voor het drinken van het vee en het doen van de was.

De welput heeft zout en zoet water, zout water is zwaarder en ligt dus onder het zoete water. Als je zoet water wil hebben uit de put, dan moet je dat er voorzichtig uitscheppen. De put is van boven naar beneden aangelegd door steeds een nieuwe laag bakstenen onder de vorige laag te plaatsen net zo lang tot er voldoende water was bereikt. De stenen muur is beneden breder en de stenen zijn los gestapeld, om het water door te laten.

De achterkant van de boerderij heeft riet, de voorkant pannen. Het regenwater van het pannendak liep via de regenpijp in de regenput. De regenpijp kon worden afgekoppeld, want bij westenwind is het regenwater zout. Ook zat er in de put altijd een pad of een kikker, zolang deze leefde was het water goed. Soms als het water heel slecht was, gebruikte men een waterfilter. Het water werd gezuiverd met koolstof om mee te kunnen koken. Buiten staat nog een pomp op een welput voor het vee, de was en de ramen.

In de **middele** staat een stuk van een aangespoelde scheepsmast om het dak mee te steunen, net als in de schuur. De Wieringers maakten zo vaak dankbaar gebruik van gejut materiaal.

Aan de rechterkant ziet u de winteropstelling bij de bovenheerd.

In de hoek is een bedstee voor de ouders met een krib voor de baby. Als de baby nog borstvoeding kreeg, hoefde moeder 's nachts het bed niet uit. Onder de bedstee, achter het luik was de plaats voor de voorraad of het ondergeschoven kindje. De piespot stond op de plank in de bedstee. Oudere kinderen sliepen in de keeskamer, of op de zolder. Het was de gewoonte om half zittend te slapen, vandaar de krappe afmetingen. Men geloofde vroeger dat je bij plat liggen te veel bloed naar je hoofd kreeg, daar kon je een beroerte van krijgen of gek van worden.

Op Wieringen waren de matrassen meestal gevuld met zeegras (zeewier) ipv stro. Men geloofde dat dat gezonder was en heilzaam bij rheuma. Zeker is dat zeegras een probaat middel was tegen luizen en vlooien.

De bovenheerd

Naast de schouw in de woonkamer kwamen achter een houten wand Friese tegels tevoorschijn. Ze waren zwaar beschadigd door de houten wand en aangetast door het zuur dat in de achterkamer vrij kwam bij het karnen. De tegels komen oorspronkelijk uit een glijbakkerij in Harlingen en zijn gerestaureerd in Makkum. Zulke tegels waren een teken van welstand. Ze deden onder meer dienst als illustratie bij het lezen uit de bijbel, het zijn naast afbeeldingen uit het Oude en Nieuwe Testament, ook wereldse afbeeldingen. Sommige zijn gelijk, maar niet identiek, omdat het handwerk is.

De kèèskamer

Stroe stond vooral bekend om zijn schapenkaas. In deze ruimte wordt met behulp van diverse attributen zichtbaar gemaakt hoe de schapenmelk tot kaas kon worden verwerkt en de melk van de koeien tot boter, die was behalve voor eigen gebruik ook voor de verkoop. Melk kon niet goed verhandeld worden op de vaste wal, door vervoer in boten kon die zuur

worden en daarom maakte men er boter en kaas van, die konden beter verscheept worden. De overgebleven karnemelk werd door mens en dier (varken) gebruikt. Een kaaspers uit 1817 is de grote blikvanger, net als de Miele karnton. Boter werd gemaakt in karntonnen, die werden door een kuiper gemaakt, maar op een gegeven moment was er geen kuiper meer op Wieringen. Daarom was er een alternatieve schommelkarn, gemaakt door een timmerman.

Naar verluidt haalde de boerin na het maken van de schapenkaas een verse schapenkeutel uit het weiland, wikkelde die in kaaslinnen en kneep hem boven de kaas uit om er een pittige smaak en groene kleur aan te geven. In dit vertrek bevindt zich ook de rouw- en trouwdeur. Deze deur werd alleen gebruikt bij trouwen en overlijden, de deur kan alleen vanuit de binnenkant worden geopend, hij heeft geen klink.

De darsk

Dit is het deel van de boerderij waar het graan voor eigen gebruik gedorst werd met de vlegel, hier werd na de oogst gedorst met een dorsvlegel. Die heeft een verbinding van palinghuid, dat was het sterkste wat men voor handen had. Palinghuiden werden voor dat doel verhandeld. Als na het dorsen het stro werd weggenomen, werden de korrels en het kaf bij elkaar geveegd en met behulp van een wan, een soort ronde zeef, werd het kaf van het koren gescheiden. In de darsk was ook de bedstee voor de knecht, makkelijk als er 's nachts moest worden gelammerd. De knecht bewaarde zijn bezittingen in de 'knechtenkist' die naast de bedstee staat.

In de darsk bevindt zich ook het voor een Wieringer boerderij karakteristieke "darskskoerstientje", die heeft een halfronde afsluiting met een opening aan twee kanten. Zo was er altijd uitweg voor rook aan de lezijde. Twee raampjes gaven licht op het werk en zicht naar buiten op spelende kinderen of mensen die langskwamen. De boerin kookte in de darsk, een Wieringer boerderij kende geen echte keuken. Vóór de uitvinding van de kolenkachel en het petroleumtoestel was dit de enige kookgelegenheid voor de boerin met alleen maar ruimte voor éénpansgerechten. Als brandstof gebruikte men gedroogde mest. Verder werd hier ook gewassen en voedsel voor de wintervoorraad verwerkt, door middel van drogen, roken, zouten en wecken.

Het uutlid

Dit deel van de boerderij deed dienst als potstal, een plaats voor jongvee en schapen in de winter. In de zomer was het meestal bergruimte. Het gedeelte wordt nu gebruikt voor diverse thematentoonstellingen.

Schuur en wagenstik

In de schuur werd het hooi opgeslagen voor de winter, de vloer is van keileem. Vroeger waren de meeste vloeren op Wieringen van keileem, behalve bij de bovenheerd, daar was de vloer van hout, dat was comfortabler en in de keeskamer lagen tegels, dat was hygiënischer. Dit leem is keihard en afkomstig uit een bouwput op ander deel van Wieringen.

Keileem is steen dat vergruisd is door het schuiven van het ijs. Het is in de voorlaatste ijstijd hier afgezet.

De karren werden gebruikt om het hooi naar binnen te rijden, maar ook om ermee naar de kermis te gaan. Deze ruimte deed dienst als opslag van hooi en wagenberging. De deur is zo hoog om een volgeladen wagen met hooi binnen te laten. Er staan nu een oude speelwagen en wat kleine boerenwerktuigen. Op een weegschaal ligt een baal zeegras van ongeveer 50 kilo in de oorspronkelijke verpakking en er zijn voorwerpen voor onderhoudswerkzaamheden aan zeilen en netten.

In het schuurschot zitten luikjes, 'koeieluuke', hierdoor kon hooi aan de koeien worden gegeven, die aan de andere kant in de stal stonden.

Lammetjes konden onder de grote deuren door naar buiten, door het zettelbord weg te nemen. De schapen konden niet onder de deur door, daardoor bleven de lammeren dichtbij de stal.

De herkomst van de achterspiegel, of het hakkebord, die aan de wand hangt is onbekend. Verder staat er veel gereedschap dat op Wieringen werd gebruikt, zoals de lange ijzeren pen om de temperatuur in de hooimijt mee in de gaten te houden om zo hooibroei te voorkomen.

Grote zolder

Via een trap bereikt u de grote (hooi)zolder waar een kort overzicht wordt gegeven van het ontstaan van het eiland Wieringen. Via de knoppen krijgt u een beeld van de jacht op ganzen. Ook zijn er diverse aspecten van de visserij en de zeegrascultuur uitgebeeld.

Wieringen had in eerste helft van de 20ste eeuw een grote vloot van 230 tot 240 schepen met weinig diepgang om op bot, haring, krukkel (aliekruik) en zeegras te vissen.

Wier/zeegras was er in drie kwaliteiten: de beste voor de export, meubels, kussens en matrassen, mindere voor isolatie en matige voor wierdijken.

Vissen op zeegras was zwaar en verdiende slecht. Het drogen en persen van de balen was lucratiever. De handelaar verdiende goed, de wiersvisser weinig. De leren laarzen hebben loden schoenen voor de stabiliteit. De jongens gingen letterlijk met lood in de schoenen naar het werk. Zeegras werd in de Waddenzee gewonnen toen die nog schoon was met zoetwateraanvoer van de IJssel. Ook de zandgrond was een voorwaarde. Na het aanleggen van de Afsluitdijk en door een wereldwijde schimmel is die balans verstoord en is de winning van zeegras gestopt.

De maquette

Het eiland Wieringen is ongeveer 12 kilometer lang en op z'n breedst bijna 4 kilometer. De maquette laat de hoge plekken goed zien, daar staan de kerken. Het hoogste punt is op Westerland, 12 meter boven NAP. De polder Waard-Nieuwland dateert uit 1847, maar al vanaf de 17^e eeuw heeft men geprobeerd dit gebied droog te houden voor de landbouw door middel van wierdijken, waarvan nog enkele stukken zijn bewaard gebleven. Twee leylijnen zijn zichtbaar tussen de kerken en de kapel, daar worden door sommigen bepaalde krachten aan toegekend.